زنجیرەی هاوەڵانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)

یەکەم

ئەبوبەکری سدیق

(رضي الله عنه)

ئامادەکردنی: خوبەیب کوردی

تویشوو
کتێبخانەی توێشوو
k t e b x a n a y - t w e s h w

زنجیرەی هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ

ــــ یەکەم ــــ

ئەبوبەکری سدیق(رضي اللة عنة)

ئامادەکردنی: خوبەیب کوردی

تویشوو
@KTIBXANY_TWESHU

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أمر بالجهاد في سبيله، ووعد عليه الأجر العظيم والنصر المبين، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له القائل في كتابه الكريم (وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نصْرُ الْمُؤْمِنِينَ)الروم:٤٧ وأشهد أن محمدا عبده ورسوله وخليله قائد المجاهدين وأصدق المناضلين وأنصح العباد أجمعين ﷺ وعلى آله الطيبين الطاهرين، وعلى أصحابه الكرام الذين باعوا أنفسهم لله وجاهدوا في سبيله حتى أظهر الله بهم الدين وأعز بهم المؤمنين، وأذل بهم الكافرين رضي الله عنهم وأكرم مثواهم وجعلنا من أتباعهم بإحسان إلى يوم الدين.

زۆرجار ئێمەی موسڵمان بەشێکی ژیانمان تەرخان دەکەین بۆ خوێندنەوەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا ﷺ و هاوەڵانی و شوێنکەوتوانی، جاری وا هەیە لە بەشێکی ژیاننامەکەدا بەسەرهاتێك کارمان تێدەکات و هەوڵ دەدەین لە ژیانماندا بیکەینە چرایەك بۆ ڕووناککردنەوەی بەرپێمان، چونکە مرۆڤ زووتر لەگەڵ ڕووداوە واقعیەکانی ژیانی مرۆڤایەتیدا زیاتر کاریگەر دەبێت،

ئەم زنجیرەیە بەم مەبەستە نووسراوە، چۆن هاوەڵان بناسین و دیوەجوان و ڕازاوەکانی ناو ژیانی هاوەڵان شارەزابین و بتوانین پەند و وانەیان لێ وەربگرین و لە واقیعی ژیانماندا جێبەجێ بکەین.

ئەم شێوازی فێربوون و فێرکردنە لە قورئانەوە فێر دەبین، کاتێك خوای گەورە پاش گێڕانەوەی بەسەرهاتی پێغەمبەران، دەفەرموێت: (لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)يوسف. (سوێند بەخوا لەداستان و سەرگوزەشتەی یوسف و براکانیدا، گەلێ عیبرەت و ئامۆژگاریی مەزن هەیە، بۆ خەڵکانی هۆشمەندو ژیر کە بیکەنە ڕێ نیشاندەری خۆیان، بۆ دۆزینەوەی هەق و ڕاستی، دیارە کتێبێکی وەکو ئەم قورئانەش، هەرگیز ناشێ قسەوباسێکی هەڵبەستراو بێت، بەڵکو تەصدیق وپشتڕاستکردنەوەیە بۆ کتێبە پێشووەکانی بەرلەخۆی و شیکەرەوەی هەموو شتێکیشە، بەتەواوی بەیانی حەڵاڵ و حەرامی تێدایە و ڕێ نیشاندان و ڕەحمەت و میهرەبانی خوایە بۆ خەڵکێ بیەوێ باوەڕ بهێنێت).

بەویستی الله تعالی درێژە بەم زنجیرەیە دەدەین و هەولدەدین ژیانی زۆربەی هاوەڵان بلاو بکەینەوە بە چەند مەبەستێك:

یەکەم: بزانین کەسانێك توانییان خوا لە خۆیان ڕازیی بکەن، چۆن ژیان و چۆن توانییان ئەو ڕەزامەندییە بەدەست بهێنن.

دووەم: تێبگەین ئەزموونی پەیڕەوی پەیامی خوا ناواقیعی نیە و تەنها لە پێغەمبەری خوادا ﷺ سنووردار نەبووە، بەڵکو ئەم دینە واقیعیە و دەکرێت مرۆڤەکان پەیڕەوی بکەن، نموونەی یەکەمیشی لە هاوەڵاندا خۆی دەبینێتەوە.

سێیەم: کۆی ئەم دینەی ئێستا ئێمەی موسڵمان پێوەی پابەندین، لەلایەن هاوەڵانەوە بەدەستمان گەیشتووە، گرنگە شتێك لەبارەی ژیان و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیانەوە شارەزا ببین، بزانین ئایا ئەم پەیامەمان لە کەسانی سەرڕاست و ژیرەوە وەرگرتووە؟ یان تەمەنێکە لەخشتەبراوین و بە ناحەق پابەندی ئایینێك کراوین کە کەسانێك بە ویستی خۆیان دایانڕشتووەو سەپاندوویانە.

لەم نووسینەدا، تەنها چەند نموونەیەکمان وەرگرتووە، خوێنەری ئازیز دەتوانێت لەم نموونانەوە بەرچاوڕوونییەکی زیاتری هەبێت و خۆی بەدوای دەیان ناونیشان و سەرەباسی تردا بگەڕێت بۆ ژیانی ڕۆژانەی خۆی سوودیان لێ وەربگرێت.

ئەم نووسینە لەلایەکەوە هەوڵێکە بۆ دانەوەی مشتێك لە کۆگایەکی قەرزاریمان لە ئاست هاوەڵان، هیوایەکیشە بۆ پێشەنگیکردن بە کەسانێکەوە کە بە دەقی قورئان خوای گەورە ڕازیبوونی خۆی بۆیان نیشان داوە، ئاواتێکە بۆ سەرهەڵدانەوەی نەوەیەکی نوێی موسڵمان کە بتوانن جارێکی دی پەیامی خوا لە دڵ و واقیع و خاکی سەرزەویدا پیادە بکەن.

ئەبو بەکری سەدیق (ڕەزای الله تعالی لیّ بێت)

عەبدوڵای کوڕی عوثمانی کوڕی عامیری قوڕەیشی تەیمی، کونیەکەی ئەبوبەکرەو بە صدیق ناسراوە، نزیکترین و ئازیزترین هاوەڵی پێغەمبەرە ﷺ و یەکێکە لە موژدەپێدراوانی بەهەشت و یەکەم خەلیفەی راشیدینە، ئەبووبەکر بە هەریەك لە عەتیق و صدیق ناسرابوو، کەسێکی لەڕی باڵابەرزی سپی پێست بوو، دەموچاوی قەڵەو نەبوو، خەنەو سمەی بەکار دەهێنا.

ئەبووبەکر لە سەردەمی نەفامیشدا هاوەڵێکی نزیك و دۆستی هەمیشەیی پێغەمبەری خوا ﷺ بوو.

خەڵکی مەککە زۆر تێکەڵی ئەبوبەکر دەبوون و لە دەوری بوون، چ لەبەر خۆشی کۆڕەکانی و قسەکردنی، چ لەبەر سەرقاڵبوونی بە کاری بازرگانی، چ لەبەر ئەو زانستەی کە هەیبوو.

موسڵمان بوونی ئەبوبەکر (ڕەزای الله تعالی لێ بێت)

ئەبوبەکری صدیق یەکەم کەس بوو موسڵمان بوو و یەکەم کەسیش بوو لەگەڵ پێغەمبەرﷺ نوێژی کرد، هەروەها یەکێك بوو لەو حەوت کەسە یەکەمەی کە لە مەککە ئیمانی خۆیان ئاشکراکرد.

کاتێک ئەبوبەکری صدیق موسڵمان بوو، کەوتە بانگەواز کردن بۆ ئیسلام، بێباوەڕان لەسەر ئەوە زۆر لێیان دا، عوتبەی کوڕی ڕەبیعە بە نەعلەکانی دەیدا لە دەموچاوی و دەچووە سەر سکی ئەبوبەکر، ئیتر وای لێهاتبوو دەموچاوی ئەبووبەکر نەدەناسرایەوە، بەنوتیم هاتن و ئەبوبەکریان خستە ناو جلێکەوەو بردیانەوەماڵەوە و بڕوایان وابوو دەمرێت، باوکی ئەبووبەکر و بەنوتیم دەیاندواند و ئەویش وەڵامی دەدانەوە، دەیوت پێغەمبەر ﷺ چی لێ هات؟

ئەوانیش بە قسە هێرشیان دەکردە سەری و جێیاندەهێشت،[١]

---

١ - أسد الغابة، ج٧، ص ٣٥٣.

ئینجا بە ئوممولخەیریان وت بزانە شتێکی نادەیتێ بیخوات، کەچی ئەبووبەکر بە دایکیشی هەمان شتی دەوت، پێغەمبەر ﷺ چی لێهات، ئەویش دەیوت بەخوا هەواڵی هاوەڵەکەتم نیە، ئەبووبەکر وتی بڕۆ بۆ لای ئوممو جەمیلی کچی خەططاب و لای ئەو پرسیاری پێغەمبەری خوام ﷺ بۆ بکە، ئوممولخەیر چوو بۆ لای ئوممو جەمیل و وتی ئەبوبەکر داوای هەواڵی موحەممەدی کوڕی عەبدوڵات لێ دەکات،

ئەویش وتی من ئەبوبەکر و موحەممەد ناناسم، ئەگەریش حەز دەکەیت لەگەڵت دێم بۆ لای کوڕەکەت، وتی بەڵێ، ئەوەبوو لەگەڵ ئوممولخەیر چوو بۆ ماڵی ئەبوبەکر و بینی لە چ حاڵێکدایە، ئوممو جەمیل دەستی کرد بە شیوەن و وتی بەخوا ئەوانەی وایان کردووە بە تۆ، فاسق و بێباوەڕن و داوام لە خوایە تۆڵەت لەوان بکاتەوە، ئەبووبەکر وتی پێغەمبەر ﷺ چی لێهات؟ ئوممو جەمیل وتی ئەوە دایکتە، قسەکانمان دەبیستێت، ئەبوبەکر وتی ترست لەو نەبێت، ئوممو جەمیل وتی پێغەمبەر ﷺ چاکەو سەلامەتە،

ئەبوبەکر وتی لە کوێیە؟ وتی لە ماڵی ئیبنولئەرقەمە، ئەبوبەکر وتی دەی خوا ئاگادارە تا نەچم بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ نە نان دەخۆم و نە ئاو دەخۆمەوە، ئوممو جەمیل و ئوممولخەیر وەستان تا خەڵکی بڵاوەیان کرد، ئینجا نەوینە ژێر باڵی و بردیان بۆ لای پێغەمبەر ﷺ[٢] کە گەیشتن بە یەکدی، پێغەمبەر ﷺ خۆی دا بەسەر ئەبووبەکردا و ماچی دەکرد و دڵی بۆی دەسووتا،

ئەبوبەکر وتی ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەوە دایکمەو تۆیش پیرۆزیت، نزای بۆ بکە و بانگی بکە بۆ ئیسلام، بەڵکو خوا بە هۆی تۆوە لە دۆزەخ رزگاری بکات، پێغەمبەریش ﷺ بانگەوازی دایکی کرد، ئەویش موسڵمان بوو.[٣]

پێغەمبەر ﷺ رۆژانە بەیانی و ئێوارە سەردانی ماڵی ئەبوبەکری صدیقی دەکرد.

---

٢ - البداية والنهاية لابن كثير، ج٣، ص ٣٠.

٣ - أسد الغابة، ج٧، ص ٣٥٤.

ڕووداوێك لە كاتی كۆچی ئەبوبەكر و رسول الله ﷺ

سوراقەی کوڕی مالیک دەڵێت کاتێک پێغەمبەر ﷺ و ئەبووبەکری صدیق کۆچیان کرد، نێردراوانی قوڕەیش هاتن بۆ لامان و وتیان هەرکەس پێغەمبەر ﷺ یان ئەبوبەکر بکوژێت یان بەدیل بگرێت ئەوە پاداشت دەکرێت و پاداشتەکەشی هێندەی خوێن باییەکە، منیش لە کۆڕێکی بەنی مودلیجدا دانیشتبووم کە کابرایەکی مودلیجی هات و وتی ئەی سوڕاقە کەمێک پێش ئێستا دوو تارماییم لە کەناراوەوە بینی، سوراقە وتی زانیم ئەوانن، وتم ئەوە ئەوان نین، ئەوە فلان و فلان بون کە تۆ بینیوتن، دوایی کەمێک لە کۆڕەکەدا مامەوەو دواتر چوومەوە ماڵەوەو فەرمانم کرد بە کەنیزەکەکەم تا ئەسپەکەم بۆ ئامادە بکات، رمەکەمم هەڵگرت و سوار وشترەکەم بووم، چووم تا نزیک بوومەوە لە پێغەمبەر ﷺ و ئەبوبەکر، لەوێ ئەسپەکەم منی خست، هەستامەوەو دەستم برد بۆ کیفی تیرەکانم و

تیرێکم دەرکرد و کردم بە دوو لەتەوە کەچی بەدڵی خۆم بۆ دەرنەچوو،[٤] سواری ئەسپەکەم بوومەوەو نزیک بوومەوە لێیان، گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا ﷺ قورئانی دەخوێند و لای نەدەکردەوە، بەڵام ئەبووبەکر زۆر لای دەکردەوە، ئەوکات دوو دەستی ئەسپەکەم رۆچوون بەناو زەویداو تا نیوەی لە زەویدا بوو، لەسەر ئەسپەکەم کەوتمە خوارەوە، تێم خوڕی و ئەسپەکەم هەستایەوە، بەڵام دەستەکانی نەدەهاتنە دەرەوە،کە رێک وەستایە سەرپێ بینیم دووکەڵێک لە ئاسمانەوە دیارە، هەمدی تیرێکم دەرکرد و لەتم کرد کەچی خراپەکەم بۆ دەرچوو، داوای پەنام کرد لێیان، ئەوانیش وەستان، سواری ئەسپەکەم بووم تا چوومە لایان، کە بینیم ئاوام بەسەرهات وتم بە دڵنیاییەوە دوارۆژ بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ دەبێت، پێم وت هۆزەکەت پاداشتی خوێن باییەکیان داناوە بۆ گرتن یان کوشتنت، ئینجا هەواڵ و باس چی هەبوو بۆم باسکردن، دواتر پێم وتن شمەک و پێویستی چییان دەوێت با لای من بیبەن،

---

[٤] – لە سەردەمی نەفامیدا ئەو عادەتە هەبوو تیریان دەکرد بە دوو بەشەوە بۆ تاقیکردنەوەی بەختیان.

پێغەمبەر ﷺ تەنها داوای لێکردم زانیارییان بشارمەوەو نەهێڵم خەڵک پێیان بزانێت، منیش داوام لێکرد نامەیەکی پەنام بۆ بنووسێت، ئەویش فەرمانی کرد بە عامیری کوڕی فوهەیرەو ئەویش لە پارچە پێستەیەکدا بۆی نووسیم، دواتر پێغەمبەر ﷺ چوو،[٥]

ئینجا سوراقە ئەو نووسینەی هەڵگرت تا ئەو کاتەی پێغەمبەر ﷺ لە طائیفەوە گەڕایەوە سوراقە چوو بۆ لای و ئەو نامەی پێ نیشان دا، ئەوکات لە جەعرانە بوو، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی نزیک بەرەوە، ئەویش نزیک بوویەوەو موسڵمان بوو.[٦]

ئەبوبەکر دەڵێت کاتێک سوراقە گەیشت پێمان وتم ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەوە گەیشت پێمان، فەرمووی خەفەت مەخۆ خوامان لەگەڵە، کە تەواو نزیک بوویەوەو نزیکەی چەند رمێک دوور بوو لێمانەوە دەستم کرد بە گریان و وتم ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ وا گەیشت پێمان، فەرمووی بۆچی دەگریت؟ وتم بەخوا بۆ خۆم ناگریم،

---

٥ - صحيح البخاري، الرقم ٣٧١٤.

٦ - البداية والنهاية لابن كثير، ج٣، ص ١٨٥.

بەڵکو بۆ تۆ دەگریم، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی خوایە بەو جۆرەی خۆت دەتەوێت دووری بخەرەوە لێمان، ئەوەبوو ئەسپەکەی تا لای سکی چوو بەناخی زەویدا و سوراقەش کەوتە خوارەوە، سوراقە وتی ئەی موحەممەد ئەزانم ئەمە کاری تۆیە، نزا بکە خوا رزگارم بکات، بەخوا مەرج بێت رێ لەوانەی دوای خۆم ون بکەم تا نەگەڕێن بەدواتدا، ئەوەش تیرەکانم تیرێکیان ببە، دەزانم دەدەیت بە لای وشتر و رانە مەڕەکانمدا لە فلآنە شوێن، لەوێ چەندت پێویستە ببە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی هیچ پێویستیمان نیە بە وشترەکانت، ئینجا پێغەمبەر ﷺ نزای بۆ کرد و سوراقەش گەڕایەوە بۆ لای هاوەڵەکانی خۆی.[٧]

دواتر کە پێغەمبەری خوا ﷺ گەیشتە مەدینە، سوراقە کەوتە باسی بەسەرهاتەکەی و گرنگی و گەورەیی پێغەمبەر ﷺ قوڕەیشیش دەترسان ئەو قسانەی سوراقە ببێتە هۆکاری موسڵمانبوونی خەڵکێکی زۆر، بۆیە ئەبوجەهل نامەیەکی نووسی و هۆشیاری دا کە موسڵمان

٧ - صحيح ابن حبان، الرقم ٦٣٧٢، صححه شعيب الأرناؤوط، مسند أحمد بن حنبل، الرقم ٣، الطبقات الكبرى لابن سعد، ج٤، ص ٣٦٦.

نەبن و نەبن بە دوو بەشەوە، سوراقەش وەڵآمێکی جەرگبڕی ئەبووجەهلی دایەوە.[٨]

ئەبوبەکری صدیق سامانێکی زۆری هەبوو، بەڵام هەمووی بۆ سەرخستنی بانگەوازی ئیسلامی خەرج کرد .هەروەها لە هەموو غەزاکاندا بەشداری کرد و تاکە غەزایەك نەبوو تیایدا بەشداری نەکردبێت.

٨ - البداية والنهاية لابن كثير، ج٣، ص ١٨٦.

کۆچکردنی ماڵ و منداڵی ئەبو بەکر بۆ مەدینە

عائیشە دەڵێت دوای ئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ کۆچی کرد بۆ مەدینە، زەیدی کوڕی حارثەی نارد بۆ لامان و ئەبووڕافیعی مەولاشی لەگەڵدا نارد، دوو وشتر و پێنج سەد درهەمی پێدان تا بۆ کۆچەکە چی وشتریان پێویستە بیکڕن،

ئەبوبەکریش عەبدوڵای کوڕی ئورەیقیطی بە دوو یان سێ وشترەوە نارد و نامەیەکی نووسی بۆ عەبدوڵای کوڕی ئەبووبەکر و فەرمانی پێدەکرد دایکی و من و ئەسمائی خوشکم بەودا بنێرێت بۆ مەدینە.

ئەوەبوو کەوتنەڕێ، لەنیوەی ڕێدا زەید بە پارەکە سێ وشتری کڕی، دواتر هەموویان هاتنە مەککەو ڕێیان کەوتە طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵا کە دەیویست خێزانی ئەبووبەکر ببات بۆ مەدینە.

ئەوەبوو هەموومان کەوتینەڕێ، زەید و ئەبوو رافیع فاطیمە و ئومموکلثوم و سەودەی کچی زەمعەیان هێنان،

هەروەها زەید ئومموئەیمەن و ئوسامەی کوڕی زەیدی هێنا، عەبدوڵای کوڕی ئەبوبەکریش دایکم و من و ئەسمائی هێنا،

طەلحەش هاودەم بە ئێمە هات و هەموو پێکەوە کەوتینەڕێ تا گەیشتینە مەدینە، ئەو کات موسڵمانان خەریکی دروستکردنی مزگەوتی مەدینە بوون.[٩]

٩ - المستدرك على الصحيحين، الرقم ٦٧٥٥.

با نهێنی پێغەمبەر ﷺ ئاشکرا نەکەم

کاتێک حەفصە بێوەژن کەوت، عومەری باوکی بڕیاری دا مێردێکی باش بدۆزێتەوە بۆ کچەکەی، بۆیە پێشنیازی کرد بۆ ئەبووبەکر تا بەهاوسەری بگرێت.

بەڵام ئەبوبەکر ڕەزامەندی دەرنەبڕی.

ئینجا پێشنیازی کرد بۆ عوثمان، ئەویش ڕەزامەندی دەرنەبڕی و وتی بڕوام نیە بتوانم ئەم ماوە ژن بهێنم.

عومەریش بەوە دڵتەنگ بوو و جۆرێک لە بێتاقەتی ڕووی تێکرد و چوو لای پێغەمبەرﷺ سکاڵای کرد کەچی ڕوویداوە،

ئەویش فەرمووی: (يتزوج حفصة من هو خير من عثمان و يتزوج عثمان من هي خير من حفصة)، (کەسی باشتر لە عوثمان حەفصە بەهاوسەر دەگرێت و عوثمانیش کەسی باشتر لە حەفصە بەهاوسەر دەگرێت)،

ئەوەبوو پێغەمبەر ﷺ داوای حەفصەی کرد و بەهاوسەری گرت، دواتر کە ئەبوبەکر عومەری بینی وتی دڵت شتێک نەکات بەرامبەرم، من بیستبووم کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی حەفصەی دەکرد،

بۆیە –ئەمەشم پێ نەوتیت- وتم با نهێنی پێغەمبەر ﷺ ئاشکرا نەکەم، بە دڵنیاییشەوە پێغەمبەر ﷺ حەفصەی بەهاوسەر نەگرتایە من داوام دەکرد و بەهاوسەرم دەگرت.[١٠]

١٠ - صحيح البخاري، الرقم ٣٨٠٢، مسند احمد بن حنبل، الرقم ٤٦٤٧، مسند أبي يعلى الموصلي، الرقم ٧، سير أعلام النبلاء، ج٢، ص ٢٢٨.

سوربوونی ئەبوبەکر لەسەر ڕێگای پێغەمبەرﷺ

حەکیمی کوڕی حیزام دەڵێت جارێک داوای شتم کرد لە پێغەمبەرﷺ و ئەویش پێی بەخشیم، ئینجا دووبارە داوای هی ترم لێکرد و ئەویش پێی بەخشیم، بۆ جاری سێیەمیش لێم داواکرد و جاری تر پێی بەخشیم، ئینجا پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمووم (يا حكيم، إن هذا المال خضرة حلوة، فمن أخذه بسخاوة نفس بورك له فيه، ومن أخذه بإشراف نفس لم يبارك له فيه، كالذي يأكل ولا يشبع ، اليد العليا خير من اليد السفلى)، (ئەی حەکیم ئەم ماڵ و سامانە -سەوز-جوان و شیرینە، جا هەرکەس بە دەروونی سەخاوەتەوە-واتە بێ پاڕانەوەو فرت و فێڵ و بە پاکی دەستی بکەوێت- وەری بگرێت بەرەکەتی تێدەکەوێت بۆی، هەرکەسیش بە چاوچنۆکیەوە وەریگبرێت ئەوە بەرەکەتی تێناکەوێت بۆی، وەک ئەو کەسەی هەر دەخوات و تێر نابێت، دەستی باڵا چاکترە لە دەستی نزم).

حەکیم دەڵێت وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ سوێند بەوەی تۆی بە حەق نادرووە دوای تۆ تا رۆژی مردنم داوا لە کەس ناکەم،

ئەوەبوو کاتێک ئەبوبەکر بووبوو بە خەلیفە حەکیمی بانگ دەکرد تا مووچەو بەخششی پێبدات کەچی حەکیم ئامادە نەبوو وەریبگرێت، پاشانیش کە عومەر هات بە هەمان شێوە، عومەر ئەیوت ئەی گرۆی موسڵمانان من ئێوە بە شاهید دەگرم بەرامبەر بە حەکیم، وا من مافەکەی خۆی دەخەمە بەردەستی و ئەویش ئامادە نیە وەریبگرێت، حەکیم بەڵێنەکەی خۆی بردە سەر.[١١]

---

١١ - صحيح البخاري، الرقم ١٤١٤، صحيح ابن حبان، الرقم ٣٢٧٩، سنن الترمذي، الرقم ٢٤٤٦، السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ٧٤٠٤، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ٣٠١١.

برسیەتی ئەبو هورەیرە و حالی ئەبوبەکر و سکالابردنی بۆ لای پێغەمبەر ﷺ

ئەبووهورەیرە دەڵێت: جار هەبوو لە برساندا دەکەوتمە سەر زەوی، بەردم لە سکم دەبەست، رۆژێک لەسەر رێی خەڵک دانیشتم، ئەبووبەکر تێپەڕ بوو و منیش سەبارەت بە ئایەتێکی قورئان پرسیارم لێکرد، بەخوا بەس لەبەرئەوە پرسیارم لێکرد بەڵکو شتێک خواردنم پێ بدات.

کەچی تێپەڕ بوو و هیچ، دواتر عومەر هات و هەمان شت روویدا، دواتر پێغەمبەر ﷺ هات و کە منی بینی زەردەخەنەیەکی کرد و بە دەموچاومدا زانی حاڵم چۆنە.

پاشان فەرمووی ئەی ئەبووهیر، وتم بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی(دوام کەوە)، منیش بەدوایدا چووم، چوویە ژوورەوەو داوای مۆڵەتی کرد و مۆڵەت بە منیش درا و چوومە ژوورەوە،

پێغەمبەر ﷺ بڕێک شیری بەدیکرد و فەرمووی: ئەم شیرە لە کوێ بوو؟

وتیان: ئەوە فڵانەکەس بە دیاری هێنای، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەی ئەبووهیر، وتم بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (بڕۆ بۆ لای ئەهلی صوففەو بانگیان بکە بۆم)، منیش ئەوەم پێ ناخۆش بوو، وتم ئەو تۆزە شیرە بۆ ئەهلی صوففە؟

من شیاوترم بیخۆم تا خۆم پێ رابگیرێت، بەڵام هەر دەبێت فەرمانی خوا و پێغەمبەرەکەی بەجێبگەیەنم، چووم و بانگم کردن و هاتن، داوای مۆڵەتیان کرد و مۆڵەت دران و هەریەکەو لە لایەکەوە دانیشتن، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئەی ئەبووهیر، وتم بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی بگرە بیاندەرێ، منیش یەک یەک دەمدا بە دەستیانەوەو ئەوانیش تێریان دەخواردەوە، هەموویان تێریان خواردەوە، ئینجا پێغەمبەر ﷺ قاپە شیرەکەی گرتەدەست و تەماشای منی کرد و پێکەنی، فەرمووی: ئەی ئەبووهورەیرە، وتم بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی:

من و تۆ ماوینەتەوە، وتم راست دەفەرموویت: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دابنیشە بخۆرەوە، منیش دانیشتم و شیرم خواردەوە،

پێغەمبەر ﷺ فەرمووی بخۆرەوە، منیش جاری تر خواردمەوەو پێغەمبەر ﷺ بەردەوام دەیفەرموو بخۆرەوە، ئیتر تێرم خواردەوە، وتم ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ سوێند بەوەی تۆی بە حەق ناردووە ئیتر جێی نابێتەوە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: دەی بیدە بە من، منیش قاپە شیرەکەم پێ بەخشی، سوپاسی خوای کرد و بسم الله الرحمن الرحیم ی فەرموو و ئەوەی مابوویەوە خواردیەوە.[١٢]

---

١٢ - صحيح البخاري، الرقم ٦٠٦٩، صحيح ابن حبان، الرقم ٦٦٢٩، سنن الترمذي، الرقم ٢٤٦٠، السنن الكبرى لنسائي، الرقم ١١٣٧٧، السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ٤٠٣١، مسند أحمد بن حنبل، الرقم ١٠٤٣٩.

تۆ بەوەفاتر بوویت بە سوێندەکەت

جارێک ئەبوبەکر میوانداری دەستەیەکی کرد و بە عەبدوڕەحمانی کوڕی وت میوانەکانت ببە وا من دەچم بۆ لای پێغەمبەر ﷺ تا دێمەوە خزمەتیان بکە، عەبدوڕەحمانیش چوو و چی هەبوو داینا بۆیان و وتی بخۆن، ئەوانیش وتیان: ئەی گەورەی ماڵ لە کوێیە؟

عەبدوڕەحمان وتی نانەکەتان بخۆن، ئەوانیش وتیان: نان ناخۆین تا گەورەی ماڵ نەیەتەوە، ئەویش وتی خزمەتمان قبووڵ بکەن، بەڵام ئەوان ڕازی نەبوون، عەبدوڕەحمان زانی باوکی بێتەوە تووڕە دەبێت، بۆیە کە ئەبووبەکر هاتەوە عەبدوڕەحمان ماوەیەک خۆی ون کرد، دواتر ئەبووبەکر بە میوانەکانی وت چیتان کرد؟

ئەوانیش وتیان چی بووە؟ ئەبووبەکر وتی: ئەی عەبدوڕەحمان، ئەویش بێدەنگ بوو و وەڵامی نەدایەوە، هەمدی بانگی کرد و ئەویش وەڵامی نەدایەوە، ئەبووبەکر تووڕە بوو و قسەیەکی پێ وت و وتی: سوێندت دەدەم ئەگەر دەنگم دەبیستیت وەڵامم بدەرەوە،

عەبدوڕەحمان هاتە دەرەوەو وتی پرسیار لە میوانەکانت بکە، ئەوانیش وتیان ڕاست دەکات، خزمەتی کردین، ئەبووبەکر وتی یانی چاوەڕوانی من بوون؟

بەخوا ئەمشەو نان ناخۆم، ئەوانیش وتیان دەی بەخوا تا تۆ نان نەخۆیت ئێمەش نان ناخۆن، ئەبووبەکر وتی شەوی وەک ئەمشەو خراپم نەدیوە، ماڵوێرانان چیتانە؟ بۆچی میوانداری و خزمەتمان قبووڵ ناکەن؟ عەبدوڕەحمان خواردنەکە بهێنە، ئەوەبوو خواردنەکەی هێنا و ئەبووبەکر بیسمیلاهی کرد و لێی خوارد و ئەوانیش دەستیان کرد بە خواردن،[١٣]

بۆ بەیانی ئەبووبەکر چوو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ و بەسەرهاتەکەی بۆ باسکرد و وتی ئەوان سوێندەکەیان بردە سەر و من سوێندەکەم خست، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی (بەڵکو تۆ بەوەفاتر بوویت بە سوێندەکەت و چاکترینیان بوویت).[١٤]

١٣ - صحيح البخاري، الرقم ٥٧٩٤.

١٤ - صحيح مسلم، الرقم ٣٩٢٧.

نەخۆش کەوتنی رسول الله ﷺ و فەرمانکردنی بە ئەبو بەکر بۆ بەرنوێژی کردن

سالیمی کوڕی عوبەید دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ نەخۆش کەوت و لەهۆش خۆی چوو، دواتر هاتەوە هۆش خۆی، فەرمووی ئایا کاتی نوێژ هاتووە؟ منیش وتم بەڵێ،

فەرمووی: بە بیلال بڵێن با بانگ بدات، بە ئەبووبەکریش بڵێن با بەرنوێژی بۆ خەڵک بکات، هەمدی لە هۆش خۆی چوو، دواتر هاتەوە هۆش خۆی، فەرمووی ئایا کاتی نوێژ هاتووە؟

منیش وتم بەڵێ، فەرمووی: بە بیلال بڵێن با بانگ بدات، بە ئەبووبەکریش بڵێن با بەرنوێژی بۆ خەڵک بکات، هەمدی لەهۆش خۆی چوو، دواتر هاتەوە هۆش خۆی، عائیشە وتی باوکم کەسێکی دڵناسکەو زوو گریان دایدەگرێت، بەڵکو کەسێکی تر بنێریت بۆ بەرنوێژی، پێغەمبەر ﷺ دووبار فەرمووی ئایا کاتی نوێژ هاتووە؟ وتمان بەڵێ، فەرمووی: بە بیلال بڵێن با بانگ بدات، بە ئەبووبەکریش

بڵێن با بەرنوێژی بۆ خەڵک بکات، هەمدی عائیشە وتی: باوکم کەسێکی دڵناسکەو زوو گریان دایدەگرێت،

بەڵکو کەسێکی تر بنێریت بۆ بەرنوێژی، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (ئێوەی ئافرەتان هاوددەمە ژنەکانی یووسفن، بە بیلال بڵێن با بانگ بدات و بە ئەبوبەکریش بڵێن با بەرنوێژی بکات بۆ خەڵک)، جاری تر لەخۆش خۆی چوو، بیلال بانگی دا و قامەتی کرد و ئەبوبەکریش چوو بەرنوێژی بکات بۆ خەڵکەکە، پێغەمبەر ﷺ هاتەوە هۆش خۆی و فەرمووی ئایا نوێژ دابەسراوە؟

وتم بەڵێ، فەرمووی (کەسێکم بۆ بانگ بکەن تا خۆمی پێوە بگرم)، ئەوەبوو بەریرەو کەسێکی تر هاتن و پێغەمبەر ﷺ باڵی دایە سەر شانیان و بەو حاڵەوە چوو بۆ نوێژ، لەپاڵ ئەبووبەکردا دانیشێنرا، ئەبوبەکر ویستی بگەڕێتە دواوە، پێغەمبەر ﷺ ئەبووبەکری هێشتەوە تا نوێژەکە تەواو بوو.[15]

---

١٥ - صحيح ابن خزيمة، الرقم ١٥٢٧، سنن ابن ماجة، الرقم١٢٣٤.

کاتێك پێغەمبەر ﷺ وەفاتی کرد

کاتێك پێغەمبەر ﷺ وەفاتی کرد، ئەبوبەکر پێغەمبەری خوای ﷺ ماچ کرد، کە هاتە ژوورەوەو بینی پێغەمبەر ﷺ وەفاتی کردووە، ماچی کرد و فەرمووی: بە دایك و باوکمەوە بە قوربانت بم، بە زیندوویی و مردوویيش بۆنت خۆشە، سوێند بەوەی گیانمی بەدەستە الله تعالى هەرگیز دوو مەرگت پێ نۆش ناکات، دواتر چووە دەرەوەو هەواڵی مەرگی پێغەمبەری خوای ﷺ بە خەڵکەکە گەیاندو پێی گوتن: هەرکەس موحەممەدی دەپەرست ئەوە موحەممەد مرد، هەرکەسیش الله دەپەرستێت ئەوە الله زیندووەو نامرێت، چەند ئایەتێکی خوێندەوەو خەڵکیش دەستیان کرد بە گریان.

نەخۆشکەوتنی ئەبوبەکری صدیق

لە مانگی جومادی لئاخیرەی ساڵی سیانزەی کۆچیدا پێشەوا ئەبوبەکری صدیق تووشی نەخۆشی بوو و ماوەی نزیکەی پانزە رۆژ نەخۆشیەکەی بەردەوام بوو.

لەو ماوەدا پێشەوا عومەری کوڕی خەتاب بەرنوێژی دەکرد بۆ موسڵمانان، لەو ماوەدا ئەبوبەکری صدیق عومەری کوڕی خەتتابی بۆ جێگرتنەوەی خۆی دیاری کرد و عوثمانی کوڕی عەففانی بانگ کرد و داوای لێکرد بە نووسراوێك ئەوە بنووسێت.

ئینجا نووسراوەکە خوێنرایەوە بەسەر موسڵماناندا و ئەوانیش رازی بوون.

کاتێك ئەبوبەکری صدیق نەخۆش کەوت، عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوفی بانگ کرد و گوتی: هەواڵی عومەرم پێ بدە.

ئەویش وەسفی کرد و گوتی: بەڵام توندیەکی تێدایە، ئەبوبەکر گوتی: ئەوە لەبەرئەوەیە کە منی دیوە نەرم بوم بۆیە، ئەگەر خۆی بێت زۆرێك لەوەی هەیەتی وازی لێدێنێت.

ئەبوبەکری صدیق لە بیست و دووی جومادی لئاخیرەی ساڵی سیانزەی کۆچیدا وەفاتی کرد، ئەو رۆژەی وەفاتی کرد رۆژی دووشەممە بوو، دەوترێت لە بەرەبەیاندا وەفاتی کرد.

رایەکیش دەڵێت بەڵکو دوای نوێژی ئێوارە وەفاتی کرد، تەمەنیشی شەست و سێ ساڵان دەبوو.

کاتێك ئەبوبەکر سەرەمەرگی هات

حەسەن ئامادەی کاتی وەفاتی ئەبوبەکری صدیق بوو، حەسەن دەڵێت کاتێك ئەبوبەکر سەرەمەرگی هات بە عائیشەی گوت: ئەی عائیشە سەیری ئەو وشترە بکە کە لە شیرەکەیان دەخواردەوەو ئەو تەشتەی بەکارمان دەهێنا و ئەو بەرگەی دەمانپۆشی.

ئێمە کاتێك کاروباری موسڵمانانمان بەدەست بوو ئەو شتانەمان بەکاردەهێنا، جا ئەگەر مردم ئەوانە ببە بۆ عومەر،

ئەوەبوو کە ئەبوبەکر مرد ئەو شتانەی نارد بۆ عومەر، ئەویش گوتی: الله تعالی لێت رازی بێت ئەی ئەبوبەکر، باری کەسانی دوای خۆتت قورس کرد.

ئەسید باسی ئەو رۆژە دەکات کە خەلیفەی موسڵمانان ئەبوبەکری صدیق کۆچی دوایی کردو دەڵێت: کاتیێ ئەبوبەکر وەفاتی کرد بە بەرگیێ دایانپۆشیو گریان مەدینەی گرتەوەو خەڵکی شڵەژان بەشێوەیەك ئەو رۆژەی پێغەمبەر ﷺ کۆچی دوایی کرد.

هەڵوێستی ئیمام علی بۆ مردنی پێشەوا ئەبوبەکر

عەلی کوڕی ئەبووتالیب خێرا بە گریانەوە گەڕایەوەو دەیفەرموو: ئەمڕۆ خیلافەتی پێغەمبەر ﷺ دابڕا، ئینجا هات تا گەیشتە بەردەرگای ئەو ماڵەی ئەبوبەکری تێدا بوو، وەستاو گوتی: (بەر ڕەحمەتی الله تعالی کەویت ئەی ئەبوبەکر، تۆ یەکەم کەس بوویت موسڵمان بوویت، لەهەمووان پوختترو دڵسۆزانەتر باوەڕت هێنا، دڵنیایی‌و بێگومانیت لە هەموان زیاتر بوو، لە هەموان لەخواترس ترو دەوڵەمەندتر بوویت‌و لە هەموان زیاتر لە دەوری پێغەمبەر ﷺ بوویت...

پلەوپایەت لە هەموویان بەرزتر بوو، پێشرەوی هەموویان بوویت، پلەت لەهەموویان بەرزتر بوو، لە هەموویان زیاتر لە پێغەمبەری خواوە ﷺ نزیك بوویت، لەرووی رەوشت‌و هەڵوێستەوە لە هەموان زیاتر لە پێغەمبەر ﷺ دەچوویت، لای پێغەمبەر ﷺ لە هەموویان جێ متمانەترو پایەبەرزتر بوویت‌و بەڕێزتریان بوویت لە خزمەتیدا،

دەی خوای گەورە لەسەر ئیسلامو پێغەمبەرەکەی‌و موسڵمانان پاداشتی خێرت بداتەوە، کاتێ خەڵکی پێغەمبەری خوایان ﷺ بە درۆزن دەزانی تۆ بەراستت دەزانی، بۆیە خوای گەورە لە کتێبەکەی خۆیدا بە صدیق ناوی هێنایت (والذی جاء بالصدق)، کاتێ خەڵکی بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ پیسکە بوون، تۆ شوێنکەوتەو دڵنەواکەری بوویت، کاتێ خەڵکی دانیشتن‌و لەگەڵی نەچوون تۆ لەگەڵیدا راوەستایت، لەکاتی سەختیدا بە جوانترین شێوە هاوەڵی ئەوت کرد، سوکنایيت بۆ دەهێناو هاوڕێی کۆچو باروحاڵی نارەحەتی پێغەمبەر ﷺ بوویت، دوای پێغەمبەر ﷺ بەجوانترین شێوە خیلافەتت کرد بۆ ئوممەتەکەی، کاتێ خەڵکی لە ئیسلام هەڵگەرانەوە بەجۆرێك ئایینی خوات بەجێگەیاند کە خەلیفەی هیچ پێغەمبەرێکی پێشتر وا بەجێی نەگەیاندووە، کاتی لاوازی هاوەڵانت بەهێز بوویت، کاتی ترسی ئەوان سەرپێ راوەستایت، وێڕای پێ ناخۆشبوونی دووروانو بێزاری‌و توورەیی بێباوەران دەستت گرتبوو بە رێبازو بەرنامەی پێغەمبەری خواوە ﷺ،

کاتێ دەوروبەرت شکستیان خوارد بە رووناکی الله تعالى خیلافەتت گرتەدەست، لەسەروو هەموویانەوە بویتو لەهەمووشیان کەمتر قسەت دەکردو لە هەمووان زیاتر راستیت دەپێکاو لە هەموان زیاتر بێدەنگ دەبوویت، رەوانبێژی و بڕیاردروستیی و دلێریی و دڵنیاییی و کرداری چاكو شارەزاییت بە کارەکان لە هەموان زیاتر بوو، بۆ ئیسلام سەرگەورەیەك بوویتو بۆ باوەڕدارانیش باوکێکی میهرەبان، کاتێ بە خاوخێزانەوە دەهاتنە لات باری قورسی لاوازی ئەوانت دەگرتە ئەستۆ، چییان لەدەست دەدا تۆ دەتپاراست، چییان پشتگوێ بخستایە تۆ ئاگاداری دەبوویت، کاتی کەم سەبری ئەوان خۆڕاگر بوویت، ئەوەی ئەوان هەوڵیان بۆ دەدا تۆ پێی گەیشتیت، بەهۆی تۆوە گەیشتن بەوەی کە چاوەڕێ نەبوون دەستیان بکەوێ، بۆ بێباوەران سزایەك بوویت و دەرژایت بەسەریاندا، بۆ باوەردارانیش بارانی رەحمەتو بەرەکەت بوویت، بارانی دەوڵەمەندیی و سوکناییی و پارێزگاری بوویت...

وەك شاخێ وابوویت کە رەشەبا نایجووڵێنێتو شکێنەرەکان لەناوی نابەن...

کەسی لاوازو زەلیل لای تۆ بەهێز بوو تا مافت بۆ وەردەگرتەوە، کەسی بەهێز و بە دەسەلاتیش لای تۆ زەلیلو لاواز بوو تا کاتێ مافت لێ وەردەگرتەوە، لەوەشدا دوور و نزیك لای تۆ وەك یەك بوون...

بە الله تعالی پێشڕەوی زۆرت کردو ئەوەی دوای تۆ دێت چاك ماندووی دەکەیت...

رازین بە قەزای خودا و ملکەچی کارو فەرمانی دەبین، دوای وەفاتی پێغەمبەر ﷺ موسڵمانان بە هیچ شتێ هێندەی مەرگی تۆ موصیبەتبار نابن... خوای گەورە بتگەیەنێتەوە بە پێغەمبەرەکەتو ئێمەش لە پاداشتت بێ بەش نەکاتو دوای تۆ گومڕامان نەکات) خەڵکی بێدەنگ بووبوون تا وتەکانی تەواو بوون.

دواتر هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ گریانو گوتیان: راستت فەرموو: ئەی ئامۆزای پێغەمبەری خوا ﷺ . [16]

---

[16] - البحر الزخار مسند البزار، الرقم ٨٣١، الشريعة للآجري، الرقم ١٧٨١، السنة لأبي بكر بن الخلال، الرقم ٣٤٦، يمعرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٨٤١.

کۆتایی

هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ دەستەی هەڵبژێردراو بوون بۆ وەرگرتنی پەیامی الله تعالی و بەجێگەیاندنی لەبەردەستی سەروەرماندا و ئەزموونکردنی لە دوای وەفاتی خۆشەویستمان، لەوەشدا نموونەی باڵا بوون و توانییان الله لە خۆیان ڕازیی بکەن و دەقەکانی قورئان و فەرموودە ئەستۆپاکییان بسەلمێنن.

جێی سەرنج بوو بۆم کەسانێك کە توانیبێتیان الله تعالی لە خۆیان ڕازیی بکەن، بتوانن کۆتا پەیام لە کۆتا پێغەمبەرەوە ﷺ وەربگرن و بە ئەمانەتەوە بیگەیەنن بە مرۆڤایەتی و ئەمڕۆ ئێمە لەسەر بنەمای ئەو هەنگاوەی ئەوان سەرقاڵی دینداریی بین، دەکرێت چەند وانەیەکیان لێوە فێر ببین بۆ ژیانمان، بەڵکو ئێمەش بتوانین وەك ئەوان الله لە خۆمان ڕازیی بکەین و خزمەتێك بە نەوەی دوای خۆیشمان بکەین.

ئێمە بە دەقی قورئان ڕێنمایی کراوین پێشەنگیی بکەین بە پێغەمبەرانی خواوە ﷺ، وەك لە قورئاندا هاتووە (فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهِ)، هەروەها ڕێنمایی کراوین پێشەنگی بە کۆتا پێغەمبەرەوە بکەین ﷺ (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ)، هاوەڵان یەکەم نموونە بوون کە توانییان ئەم پێشەنگییانە جێبەجێ بکەن و خوای گەورەش شایەتییان بۆ بدات و لێیان ڕازیی بێت، واتە براوە بون، دەبێت ئێمەش پێشەنگیمان بە هاوەڵانەوە هەبێت و لە شێوازی ژیان و هەڵسوکەوتیان وردبببینەوە، بزانین چۆن توانییان پاش وەفاتی پێغەمبەری خوا ﷺ درێژە بە پەیامەکە بدەن و دینی الله تعالی بگەیەنن بە سەرجەمی مرۆڤایەتیی؟ ئاکار و ڕەفتاریان چۆن بوو؟

ئەگەر بتوانین لە ژیانی هاوەڵان و هۆکاری بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا لەلایەن ئەوانەوە بکۆڵینەوەو بگەینە ئەنجام، پاشان هەمان ڕێڕەو لە ژیانماندا بگرینەبەر، پشتیوان بە الله تعالی ئێمەش دەتوانین بگەین بە ڕەزامەندیی پەروەردگار.

فنسأل الله عز وجل أن يعجل فرج هذه الأمة اللهم أقم علم الجهاد واقمع أهل الزيغ والفساد وانشر رحمتك على العباد. يا من له الدنيا والآخرة وإليه المعاد وصلى الله وسلم وبارك على عبده ورسوله نبينا محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين.

تویێشوو

پرۆژەیەکی تەواو سەربەخۆی ئیسلامیە لە پێناو بەرز ڕاگرتنی شەریعەت و بەرنامەی خوای گەورە دژی هەموو ڕێچکە خوار و فیکرە سەرلێشێواوەکان دەوەستێتەوە کتێبخانەی تویێشوو بە بەڵگەی قورئان و سوننەت بانگەوازی خوای دەکات